

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדף

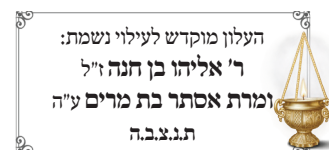
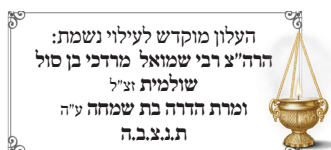
כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

בס"ד

שבוע פרשת שופטים

יום א' כ"ו באב - שבת ב' אלול תשפ"ו

והודיעו למחרתו שלא ירגישו בהם אויבים, אפילו תאמר שאין דנין את הדבר למפרע אלא משעת ידיעתו ונמצא שלא באו באחד מ"מ חייב שני הטאות שהרי שבת ליום הכפורים איסור מוסיף הוא שהרי נוסף בו איסור סקילה ויום הכפורים לגבי שבת איסור כולל הוא שהרי נאסר אף באכילה.

דף ק"ג ע"ב

אמר ר"ש בן לקיש כזית שאמרו חוץ משל בין השינים, ורבי יוחנן אמר: אף עם בין השינים; אמר רב פפא: בשל בין שינים דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בין החניכיים, מר סבר, הרי נהנה גרונו בכזית, ומר סבר, אכילה במעיו בעינן וכו'.

ללהלכה ברמב"ם [הלכות מאכלות אסורות פרק י"ד ה"א] כזית שאמרנו חוץ משל בין השינים, אבל מה של בין החניכיים מצטרף למה שבלע שהרי נהנה גרונו מכזית, אפילו אכל כחצי זית והקיא וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיא חייב, שאין החיוב אלא על הנאת הגרון בכזית מדבר האסור. ע"כ.

פרק שמיני כל הבשר

כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים. ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים.

פרק זה עוסק בעיקרו בהלכות בשר בחלב, דהיינו מה הם הדברים אסורים משום בשר בחלב, כלומר מה נקרא בשר ומה נקרא חלב לעניינים אלו, באיזה אופנים, ודיני

דף ק"א ע"ב

אלא אמר רבא שמדא הוי.

רש"י פירש דאדרב יצחק קאי, וקאמר רבא דהא דרב יצחק לאו אדרבי יוסי הגלילי קאי, ומאן דאמר בה לדברי רבי יוסי הגלילי למאי דאפכן, לא היו דברים מעולם, אלא הא דרב יצחק בשעת גזירה היה שגזרו שלא לעשות יום הכפורים ולא עשו באותו שנה יום הכפורים בעשור, וקבעוהו בשבת ואף על פי שאינו בעשור, וכדי שלא תשתכח תורת יום הכפורים, והאויבים לא יכירו בו משום דכל שבת לא עבדי מלאכה, ועל יום הכפורים של אותו שנה שלחו מתם שהעושה בו מלאכה פטור משום יום הכפורים. ע"כ. אמנם הוא קשה מאוד, דמי לא ידע דאינו חייב על יום הכפורים שאינו יום הכפורים.

ובתוספות הקשו היאך אפשר שבטלו יום הכפורים בשעת גזירה, הא בשעת גזירה אפילו אערקתא דמסאני יהרג ואל יעבור, ושלא בשעת גזירה נמי בפרהסיא יהרג ואל יעבור, והא בפרהסיא הוי דהיכי דמי פרהסיא עשרה בני אדם, וכתב הריטב"א דהא לא קשיא, דקידוש חדשים דבית דין עשה הוא ועל עשה יעבור ואל יהרג, ואפשר דהכי גזרו גוים לבית דין שלא לקדשו דממילא אין כאן יום הכפורים. ע"כ. אמנם אכתי הוא תמוה, וכי אם לא יקדשו בית דין החודש לא יהיו יותר מועדים, אתמהא, ובודאי ביום ל"א הוי ראש השנה אם לא יקדשוהו, ובעשור הוי יום הכפורים, וקשה להבין איך בטל יום הכפורים עד שהוצרכו לתקנו בשבת.

אבל המאירי כתב לבאר הענין, דהיו מקדשים על פי הראיה ונתעכבו השלוחים ולא ידעו לביל שבת שהוקבע יום הכפורים בשבת ונודע להם בשחרית, או שהיה שעת השמד והיו השלוחים באים בחשאי ולנו בתוך התחום

כולל ומכון ראש פינה:

ההרחקות שגזרו בהם או נהגו בהם לענין בשר בחלב. ונביא בתחילה את עיקרי הדברים המבוארים בדפים הבאים.

איסור בשר בחלב מפורש בתורה דכתיב לא תבשל גדי בחלב אמו, ותרגם אונקלוס לא תיכלון בשר בחלב, וגדי לאו דווקא, דה"ה שור שה עז, ובחלב אמו לאו דווקא דלא שנא בחלב אמו ולא שנא בחלב אחרת, אלא שדיבר הכתוב בהוה, שבשעה שהוא קטן אז אמו מינקת אותו ויש לה חלב [פרישה]. ומבואר דאין חיוב רק על בשר בהמה בחלב בהמה ולא בבשר עוף או שאר חלב, אפילו חלב חיה, והרי אילו אסורים רק מדרבנן, מיהו בגמרא יש דעה שבשר עוף אסור מן התורה, ואין כן ההלכה.

משונה איסור בשר בחלב מכל האיסורים, דרוב איסורי תורה מותרים בהנאה, חוץ מערלה וכלאי הכרם, ובשר בחלב אסור בהנאה. וכל איסורי תורה אין האיסור רק באכילתם בלבד או איסורי הנאה גם בהנאתם, אבל לא בבישולם, ובשר בחלב אסור גם בבישול בלבד בלא אכילה וגם בלא הנאה.

וכיון שאסור בהנאה אסור גם ליתנו לכלבים אלא ישליכנו למקום הטינופת, ואף אם שרפו אפרו אסור, וכמ"ש הרמב"ם [ריש פ"ט] וז"ל, בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור בהנאה וקוברין אותו ואפרו אסור כאפר כל הנקברין, ומי שיבשל משניהם כזית כאחד לוקה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו, וכן האוכל כזית משניהם מהבשר והחלב שנתבשלו כאחד לוקה ואף על פי שלא בישל. עכ"ל. כלומר אף על פי שלא בישל בעצמו אלא אחרים בישלוהו.

דיני ההרחקות בבשר וחלב

כבר הבאנו את לשון המשנה כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ וכו' ואפילו בשר עוף אסור להעלות עם הגבינה על השלחן, ופירשו בגמרא לקמן דאף דבשר עוף בחלב מדרבנן גזרינן אטו בשר בהמה, ואף על גב דצונן בצונן מותר מן התורה גזרינן שמא יעלם יחד באילפס רותח, ע"ש, ואף על גב דהוה גזירה לגזירה מ"מ כאן היה נראה לחכמים לגזור [תורה ומנא].

והנה מצאנו שהחמירו בבשר בחלב יותר מכל האיסורים, שהרי לא מצינו שיהא אסור לאכול על השלחן שמונח עליו נבלות וטרפות, והטעם משום דבשר בחלב כל אחד בפני עצמו מותר ולא בדילי מיניהו לפיכך חששו [ר"ן]. ופרטי דיני ההרחקות יתבארו אי"ה לקמן במקומם.

והנה באמת היה לנו להאריך כאן יותר, כי דעת לנבון נקל כי אין אלו התירוצים מספיקים, ובאמת רק לשון תוספות הנ"ל שאף על גב דהוה גזירה לגזירה מ"מ כאן היה נראה לחכמים לגזור, הוא הכולל הכל, דסתם ולא פירש דכאן היה נראה לחכמים לגזור, ולא נתפרש הטעם,

דמצאנו שגזרו גזירות והרחקות בדברים שהם רחוקים מן הדעת שיבואו בהם לידי עבירה דאורייתא, ויתירה מזו, מצאנו בזה עוד ועוד הנהגות חסידות בעניינים אלו שלא מצאנו כמותם במקומות אחרים, כגון להמתין יום שלם בין בשר לחלב, או למנהגנו שיעור סעודה שהוא שש שעות, ועוד ועוד מנהגים שמצאנו בזה שהיו צדיקים וחסידים שהרחיקו בזה יותר ויותר, ודומה לזה מצאנו רק בחמץ, שגם שם הרחיקו והרחיקו ומנהגי חסידות מצאנו בזה בלי סוף, ודי אם נזכיר שמשהו חמץ בפסח אוסר בהנאה רק מדרבנן, והיכן מצאנו דבר כזה, ואף ששם נוכל לומר שסוף סוף הוא איסור כרת ולכן כל כך החמירו בו, אך מה נאמר כאן שהוא איסור לאו בעלמא, והלא דבר הוא.

ובאמת הנח להם לישראל, דאם אינם נביאים, בני נביאים הם, דבאמת יש מצוות שמצד הלאו שבהם אינם חמורים כלל, ולא מצאנו בהם כי אם מלקות, ולפעמים אף זה לא, מכל מקום הבקיאים בסתרי חכמה יודעים שיש איסורים שנוקם רב לנפש, ואף שמצד הלאו שבהם אינם חמורים כל כך, ודי אם נזכיר את הבטחת רבינו האר"י שמי שזוכה להזהר ממשוהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה, ומכלל הן אתה שומע לאו, ומבין שדבר זה הרי הוא סם המות, ואף שהוא עצמו אינו איסור, מכל מקום הרי זה כאחד שאוכל מאכל שגורם לשתק את מערכת החיסון שלו, הרי אין לך מופקר גדול מזה... וכעין זה מצאנו בדברי רבינו אור החיים הקדוש לענין אכילת שרצים וז"ל [ויקרא יא מג], אל תשקצו וגו' צריך לדעת למה חזר עוד לצוות לזה וכו', ואולי שבא הכתוב להודיע כי האוכל מהשרצים נעשה נפשו עצמו שרץ, והוא אומרו אל תשקצו את נפשותיכם, פירוש לא תעשו נפשותיכם שקץ, ובמה בכל השרץ השורץ על הארץ כשתאכלו אותה, ואומרו ולא תטמאו בהם, אולי שיכוין לומר שצריכין ישראל להזהר לבל יכנסו לפיהם אפילו בהיסח הדעת, כי ההפרש שבין השוגג למזיד במציאות זה כשוגג כמזיד, כי התיעוב יעשה מעשהו בנפש אדם אפילו בהיסח הדעת, אלא שישתנה הפגם במעשה מזיד תעשה נפשו שקץ, ובשוגג תטמא נפשו ותטמטם, והוא אומרו ולא תטמאו ונטמתם בם. וצריך האדם לזהר בתוספת זהירות וזריזות בכל דבר אשר יכנס בגדר ספק שיקוץ זה, ומה גם בזמנים אלו שנוהם האויר והארצות כולן יחד ואין לך גידולי קרקע שאין בהם מהשיקוץ, שומר נפשו ישמור את הדבר. ע"כ.

ושא ענין וראה את לשון הוזהר [ח"ב קכ"ה ע"א], תו אשכחן, דכל מאן דאכיל האי מיכלא דאתחבר כחדא, או בשעתא חדא או בסעודתא חדא, ארבעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי לגבי אינון דלעילא, וסיעתא מסאבא מתקרבין בהדיה, וגרים לאתערעא דינן בעלמא, דינן דלא קדישין. ואי אוליד בר באינון יומין,

וכתוב, לא תאכלו כל תועבה. כל בא לכלול הכל. למדנו, במה זכו דניאל חנניא מישאל ועזריה, שנצולו מנסיונות האלו, אלא משום שלא נטמאו במאכלם. אמר ר' יהודה כתוב, וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וגו', ולמדנו בסוד המשנה, שהמאכל של אותו רשע, של נבוכדנצר, היה בשר בחלב, וגבינה עם בשר, חוץ ממאכלים אחרים, וזה עלה על שלחנו בכל יום. ודניאל שנשמר מזה, כשהשליכו אותו לבור האריות, היה שלם בצלם רבונו, ולא נשתנה צלמו לצלם אחר, וע"כ יראו האריות ממנו, ולא חבלו אותו. בוא וראה, מה כתוב, ולמקצת ימים עשרה נראה מראיהן טוב מכל הילדים האוכלים את פת בג המלך. נראה מראיהן טוב, פירושו שצלם רבונו לא הוסר מהם, ומאחרים הוסר. מי גרם זה, משום שלא נגעלו בגיעולי מאכלם. אשרי חלקם של ישראל, שכתוב בהם, ואנשי קדש תהיון לי. ע"כ.

דף ק"ד ע"א

והכי קאמר כל הבשר אסור לבשל בחלב, מהן מדברי תורה, ומהן מדברי סופרים, חוץ מבשר דגים וחגבים שאינם לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

[יורה דעה סימן פ"ז] אין בשר בחלב נוהג אלא בבשר בהמה טהורה עם חלב בהמה טהורה, אפילו הבשר מטריפה או נבילה וכן החלב, אבל בשר בהמה טמאה בחלב טהורה או בשר טהורה בחלב טמאה וכ"ש כששניהם טמאים אין איסור בשר בחלב נוהג בהם לענין בישול והנאה ומותר לבשלם וליהנות מהם, ולזה נאמר גדי בחלב אמו כלומר טהורה.

בשר חיה ועוף מותר מן התורה ומדרבנן אסור לאכלו ולכן מותרים בבישול ובהנאה, וכן הדין בבשר בהמה עם חלב חיה, אבל בשר דגים וחגבים אין בהם איסור אכילה בחלב אפילו מדרבנן, ופשיטא שיכול לבשל דגים עם חלב ולאוכלן. [ורבינו בחיי כתב בפרשת משפטים שיש סכנה בדגים עם גבינה ומוזה נופל צרעת על האדם, ע"ש. ובשולחן ערוך כתב להזהר מדגים בחלב, וי"א דהוא טעות סופר ויש שקיימו המנהג, וכל אחד יעשה כמנהגו].

כל בשר בחלב שאיסורו הוא מדרבנן מותר בהנאה, כגון בשר בחלב שע"י מליחה וע"י כבישה, וכן בישול בשר עוף בחלב או בשר חיה שיתבאר דאיסורו הוא מדרבנן מותר בהנאה וכן בבישול, וז"ל הרמב"ם [שם ה"ד], וכן בשר חיה ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה מן התורה לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנאה ואסור באכילה מדברי סופרים כדי שלא יפגעו העם ויבואו לידי איסור בשר בחלב של תורה וכו'. עכ"ל. וכ"כ בשולחן ערוך [סעיף ב' וז"ל, ובשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה מותר בבישול ובהנאה ואף באכילה אינו אסור אלא מדרבנן. עכ"ל. ובאחרונים [ב"ח ויש"ש סי' ק] יש שרצו לומר דגם באיסור בשר בחלב דרבנן אסור בהנאה,

אוזפין ליה נשמתא מסטרא אחרא דלא אצטריכא, וכתוב והתקדשתם והייתם קדושים וגו', אתי לאסתאבא מסאבין ליה ודאי, דכתיב ונטמתם בם חסר א', מסאבותא אטימא מכלא, דלית רשו לאתדכאה הכי כשאר זיני דמסאבותא דמתדכין. ותו דמסתפי מחיון בישן, דהא בעינייהו גדיא אשתכח, ויכיל לאתזקא, דהא צולמא דבר נש אתעבר מניה. רבי ייסא שאיל אי שרי למיכל לתרגולא בגבינה או בחלבא, אמר רבי שמעון אסיר לך, דלא יהיב איניש פתחא לזינין בישין, לך לך אמרין נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב, ודאי אסיר לך הוא, דחומרא אית ביה כבעירא לשחיטה, ומאן דשרי האי מה כתיב, (עמוס ב יב) ותשקו את הנזירים יין, מאן דשרי האי כמאן דשרי האי, וכתוב (דברים יד ג) לא תאכל כל תועבה, כל, לאכללא כלא. תאנא, במה זכו דניאל חנניה מישאל ועזריה, דאשתזיבו מאינון נסיוני, אלא בגין דלא אסתאבו במיכליהון, אמר רבי יהודה, כתיב וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וגו', ותאנא בסתימא דמתניתין, מיכלא דההוא רשע בשרא בחלבא הוה, וגבינה עם בשרא, בר מיכלן אחרנין, ודא סליק ליה בפתוריה בכל יומא. ודניאל דאסתמר מהאי, כד רמו יתיה לגובא דאריוותא, אשתלים בצולמא דמאריה, ולא שני צולמיה לצולמא אחרא, ועל דא דחלו אריוותא מניה, ולא חבלוהו וכו'.. תא חזי מה כתיב, ולמקצת ימים עשרה נראה מראיהם טוב מכל הילדים האוכלים את פת בג המלך, נראה מראיהם טוב, דצולמא דמאריהון לא אעדיאו מנהון, ומאחרני אעדיאו, מאן גרים האי, בגין דלא אתגעלו בגיעולי מיכליהון, זכאה חולקהון דישראל, דכתיב בהו ואנשי קדש תהיון לי.

[תרגום מפירוש הסולם] עוד מצאנו שם, שכל מי שאוכל מאכל החור של בשר ושל חלב בשעה אחת, או בסעודה אחת, שהם מתחברים יחד. והוא כמו שאוכל בשר בחלב ביחד. ארבעים יום נראה גדי מקולס בעורו, דהיינו שנצלה כולו כאחת ביחד עם ראשו, לאלו של מעלה, וחבורה של הטומאה מתקרבת עמו, וגורם לעורר בעולם דינים שאינם קדושים. ואם הוליד בן בימים האלו, משאילים לו נשמה מצד האחר, שאינה צריכה לו, כי מטמאת אותו, וכתוב, והתקדשתם והייתם קדושים וגו' הבא לטמא מטמאים אותו ודאי שכתוב, ונטמתם בם חסר א', שהיא טומאה אטומה יותר מכל הטומאות, שאין לו רשות להטהר כמו שאר מיני טומאות שמטהרות. ועוד שמפחד מחיות רעות כי נראה בעיניהם כמו גדי ויכולות להזיקו, כי הצלם של אדם נעבר ממנו. ר' ייסא התיר לאכול תרגולא בגבינה או בחלב. אמר ר' שמעון אסור לך. שאיש אינו צריך לתת פתח למינים הרעים לך לך אומרים לנזיר, סבב סבב, אל הכרם לא תקרב. ודאי הוא אסור לך כי יש בו חומרת השחיטה כמו בבהמה. ומי שמתיר זה מה כתוב בו, ותשקו את הנזירים יין, כי מי שמתיר זה מתיר זה. שהפגם הנעשה למעלה, אחד בהם.

דעשאום כשל תורה, ועוד שיש שרוצים לומר דבשר חיה ועוף אסור מן התורה, אבל הנושאי כלים בשו"ע [טז סק"א וש"ך סק"ב וסק"ד] דחו דבריהם, שאין לנו לזוז מדברי הרמב"ם וטור וש"ע.

ונחלקו הראשונים אם טיגון בשר בחמאה על המחבת הוא דאורייתא או דרבנן, ונ"מ אם מותר בהנאה ובבישול, כלומר אם מותר לישראל לטגן בשר בחמאה בשביל גוי ולקבל ריוח מזה, די"א דהוא כבישול, שהרי אפילו הוא צלי אש בלבד כמו צליית קרבן הפסח כתיב ויבשלו הפסח [דה"י ב' לה, יג], כ"ש טיגון. אבל דעת רש"י ותוספות [סנהדרין ד' ע"ב] דטיגון אינו בישול, ע"ש. ולהלכה צ"ע.

וכתב הרמ"א [סעיף ג'] דנהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף הואיל ואינו רק מדרבנן אבל בשר בהמה יש להניח אצל החלב שקדים משום מראית העין. עכ"ל. וכתבו האחרונים דנכון להחמיר גם בעוף כיון שיש אוסרין. וכן אסור לבשל בחלב אשה מפני מראית העין, ואם נפל לתוך התבשיל בטל וא"צ שיעור. כ"כ הרשב"א.

דף ק"ד ע"ב

וב"ה אומרים לא עולה ולא נאכל.

מבואר בסוגיא דעשו כמה וכמה תקנות כדי שלא יבא לאכול בשר בחלב, האחד שלא יעלה בשר וחלב על שולחן אחד, דהיינו שלא יאכל אחד גבינה ואחד בשר, שיש להדיח או לקנח הפה בין בשר לגבינה, שיש ליטול ידיים בין בשר וגבינה כדי שלא יאכל גבינה בידים מלוכלכות מן הבשר. ונידון הסוגיא הוא בשר עוף, האם גם בו יש את התקנה הנ"ל, דהרי בשר עוף אסור בחלב רק מדרבנן. ואמרו בגמרא דהחשש הוא משום בשר בהמה ושיעלה באילפס רותח.

והנה דקדק ערוך השלחן בלשון המשנה, דברישא אמרה כל הבשר אסור לבשל בחלב, ואח"כ אמרה ואסור להעלות עם הגבינה וכו', ולמה שינה התנא מחלב לגבינה, וכתב דרש"י ז"ל [ק"ג ע"ב ד"ה ואסור] תיקן זה בלשונו שכתב ואסור להעלות דילמא אתי למיכלינהו כי הדדי דקא נגעו ובלעי מהדדי וכו'. עכ"ל. וכוונתו דכיון דגבינה הוא דבר יבש ומונח על השלחן בלא קערה, וכן הבשר מונח על השלחן בלא קערה, דרוב אכילתם היתה צלי אש והבשר יבש, ולכן אם יונחו על שלחן אחד יגעו זה בזה ויבלעו זה מזה אם יהיו חמים, וחששו שיבואו לאוכלם ביחד, אבל חלב שהיא משקה ובלא כלי א"א שתהיה על השלחן אין חשש בזה כיון דאיכא כלי דמפסיק והוי כשני מפות שיתבאר דשרי. וצ"ע.

מה שאסרו חכמים להעלותם על שלחן אחד זהו דווקא בשלחן שאוכלין עליו, אבל בשלחן שסודר עליו את התבשילין, כמו שלחן של בית המבשלות מותר ליתן זה

בצד זה, דשלחן שאוכלין עליו אידי דמשמשי בהו ידיים אתו לאנחינהו זה על זה [רש"י ק"ד ע"ב ד"ה בשולחן] או זה בצד זה ממש, אבל בשלחן שסודרין עליו ליכא חשש זה, דמסתמא אינן זה בצד זה ממש וכ"ש שאינן זה על גבי זה.

ומבואר בגמרא דהא דאסור להעלותן על שלחן אחד זהו דווקא בשני בני אדם המכירים זה את זה שאינם מתביישים זה מזה ויאכל כל אחד מחבירו, ואפילו הם מקפידים זה על זה מ"מ יש חששא. וי"א דדווקא באחים המקפידים זה על זה אסרו דסוף סוף הם אחים, אבל בשאר בני אדם המקפידין מותר [יש"ש] והאחרונים [ש"ך וט"ז סק"ב] הכריעו כדיעה ראשונה, אם לא שנדרו הנאה זה מזה דאז מותר, או שיושבים ברחוק כל כך זה מזה עד שאם האחד יפשוט ידו לא יגיע להמאכל השני, דאז ג"כ מותר [ב"ה] וכן כשאוכל לבדו אסור.

ואפילו המכירים זה את זה, אם עשו שום היכר ביניהם, כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו, או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכר מותר, ודווקא כשאין אוכלין מן הפת המונח ביניהם להיכר, אבל אם אוכלין ממנו, אף אם אחד לבד אוכל ממנו אין זה היכר, שהרי בלא"ה הפת שממנו אוכלין מונח על השלחן, ולכן צריך היכר אחר, כגון שנותנין ביניהם כלי ששותין ממנו ואין דרכו להיות על השלחן, דאז הוי היכר אף על פי ששותין מן הכלי, ואף שי"א דאם שותין ממנו לא הוי היכר בכל ענין, מ"מ גדולי האחרונים הכריעו דאם אין דרכו תמיד להיות על השלחן הוי היכר, וכ"ש אם נתנו שם מנורה או שארי דברים שאין דרכן להיות על השלחן דהוי היכר, ולכן מנורה בלילה שדרכה להיות על השלחן לא הוי היכר אם לא שהעמידה במקום שאין דרכה לעמוד תמיד דאז הוי ג"כ היכר.

והקשו האחרונים דצריך להבין את המציאות בזה, דכשאוכלים על מפה אחת יתנו ביניהם איזה דבר להכירא, ואיך אפשר לאכול על מפה אחת בשר וחלב, הא נדבקים למפה. וכתבו דבאמת נהגו כל ישראל שיש להם מפות מיוחדות לבשר ומפות מיוחדות לחלב, וכאן מדובר במפה חדשה או שנתכבסה שזה אוכל בקצה מזה וזה אוכל בקצה מזה באופן שאין חשש דיבוק למפה [מג"א סימן קע"ב].

ומדברי חז"ל נלמד להזהר בכל כיוצא בו, והחכם עיניו בראשו, לכן יש לזהר שמי שאוכל בשר והשני אוכל חלב לא ישתו מכלי אחד מפני שהמאכל נדבק בכלי, ולכן אפילו הם בשני שולחנות והם שני אכסנאים אסור אם לא שבעת השתיה יקנחו שפתותיהם יפה, וכ"ש שלא יאכלו מפת אחד אם לא שנוזהרים לחתוך בסכין נקי ויקנחו ידיהם יפה בעת שחותכין הלחם, וכן נוהגין ליחד כלי של מלח לבשר בפני עצמו ולחלב בפני עצמו, כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שירי מאכל במלח, ואף

אם לוקחים המלח בידם יש בהם שיורי מאכל ונדבקים למלח, וכבר נהגו כל ישראל להיות להם כלי מלח לבשר לבד ולחלב לבד ואין לשנות.

דף ק"ד ע"ב

תנא אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, הוא תני לה והוא אמר לה בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה.

[יורה דעה סימן פ"ט] אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם, ואם הוא בלילה שאינו יכול לעיין היטב בידים צריך לרוחצם, ואם יש לו אור יפה דולק הוה לילה כיום מפני שיכול לעיין בידיו. וכן אם לא אכל בידיו אלא בכף או במזלג א"צ לרחוץ ידיו, וכשצריך ליטול ידיו כתבו בשם הראב"ד ז"ל דכל הדינים שיש במים אחרונים [שיתבאר לקמן] ישנם במים אלו, ויש שפקפקו בזה וס"ל דא"צ ליזהר במים אלו רק שלא יטלם בדבר שאינו מנקה הידים וכן צריך להשפיל ידיו למטה וכן צריך ליטול עד הפרק השני אבל שארי דינים שבמים אחרונים כגון שלא יטלם על גבי קרקע אין זה שייך למים אלו וכן כל כיוצא בזה.

וזה לענין הידים, אבל פיו צריך להדיח ולקנח, והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח פיו יפה, ולא דווקא פת, דה"ה בכל דבר אכילה יכול לקנח לבד מקימחא ותמרי וירקא לפי שהן נדבקים בהחניכיים ואין הפה מתקנח יפה, ואח"כ ידיח פיו במים או ביין או בשארי משקין, וה"ה שיכול לעשות מקודם ההדחה ואח"כ הקינוח. ויש להסתפק אם מועיל הדחה וקינוח בבת אחת, כגון שישירה היטב פת במשקין ויאכל הפת דיש בזה קינוח והדחה. וכבר הבאנו לעיל מזוהר משפטים שהחמיר מאד שלא לאכול בסעודה אחת חלב ואח"כ בשר, אלא כשרוצה לאכול בשר יפסיק בברכת המזון וימתין שעה, וי"א דלפי הזוהר גם בבשר עוף אחר גבינה יש להחמיר כבבשר בהמה [ב"י א"ח סימן קע"ג], וי"א דהזוהר לא החמיר רק בבשר בהמה ולא בעוף [פר"ח סקט"ו], וצ"ע.

וכתב השולחן ערוך [סוף סעיף ב'] דזה שהצרכנו בבשר אחר גבינה רחיצה וקינוח והדחה זהו בבשר בהמה וחיה, שאע"פ שחיה הוא מדרבנן, מ"מ כיון שבשרה דומה לשל בהמה ויש בה שמנונית ונדבק לידיים ולחך כבהמה, החמירו בה, אבל בבשר עוף כשבא לאכול אחר גבינה א"צ כלום לא נטילה ולא קינוח. אבל הרמ"א כתב וז"ל, ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה [כלומר להמתין שש שעות] וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר ויש מקילין ואין למחות רק שיעשו קינוח והדחה ונטילת ידים מיהו טוב להחמיר. עכ"ל. ומה היא גבינה קשה, כתבו האחרונים דכל שהגבינה היא ששה חדשים מקרי קשה, וכן גבינות

שיש בהם הרבה שמנונית והטעם נמשך הרבה זמן יש להמתין שש שעות, ורבים אין נוהגין בזה, כמ"ש הרמ"א דיש מקילין. וזהו הכל לענין הטעם הנמשך אבל לענין גבינה שבין השינים יש להחמיר כמו בבשר שבין השינים.

כל מה שנתבאר הוא בבשר עצמו ובגבינה עצמה, אבל אם אכל תבשיל של בשר והיינו שנתבשל בו בשר ולא אכל הבשר רק התבשיל, מותר לאכול אחריו תבשיל של חלב וגם נטילת ידים שביניהם אינו אלא רשות, וי"א שנטילת ידים צריך ע"פ הדין, וכ"ש כשאכל תבשיל חלב שמותר לאכול תבשיל של בשר בלי שום דבר ביניהם. אמנם אם בא לאכול גבינה עצמה אחר תבשיל של בשר או בשר עצמו אחר תבשיל של חלב, חובה ליטול ידיו, אבל קינוח והדחה א"צ, אך שומן של בשר דינו כבשר עצמו, ואפילו שומן של עוף דינו כבשר עצמו, וגם בתבשיל י"א דמרק של בשר דינו כבשר, וי"א דמרק שהוא צלול דינו כתבשיל אבל תבשיל עב של בשר דינו כבשר [ט"ז סק"ה בשם רבינו יונה פרק אילו דברים].

וכתב הרמ"א [סעיף ג'] דנהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כמו אחר בשר עצמו ואין לשנות ולפרוץ גדר. מיהו אם אין בשר בתבשיל רק שנתבשל בקדירה של בשר [אפילו הוא בן יומו ואפילו מלוכלך בבשר ואין בו ששים נגד הלכלוך] מותר לאכול אחריו גבינה ואין בו מנהג להחמיר, וכן נוהגין לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה או חלב, מיהו יש ליטול ידיו ביניהם, ואפילו לא יאכל בשר ממש רק תבשיל בשר אחר תבשיל של גבינה אם נגע בהן בידיו.

דף ק"ה ע"א

אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא בשר שבין השינים מהו קרי עליה הבשר עודנו בין שיניהם. אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחריתא אכילנא.

כתב הטור, אכל בשר לא שנא בהמה חיה ועוף לא יאכל גבינה אחריו עד שישאף כשיעור שמזמן סעודת הבוקר עד סעודת הערב שהוא שש שעות, ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השינים צריך להסירו, ובתוך הזמן אפילו אין בשר בין השינים אסור לפי שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך, ולפ"ז הטעם אם לא אכלו אלא שלעסו לתינוק א"צ להמתין, דכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם. והרמב"ם נתן טעם לשהיה משום בשר שבין השינים, ולפי דבריו לאחר ששהה כשיעור מותר אפילו נשאר בשר בין השינים, והלועס לתינוק צריך להמתין וטוב לאחוז בחומרי שני הטעמים. עכ"ל:

סיירנא אלא חדא זימנא שמואל לטעמיה דאמר שמואל
מאן דסייר נכסיה כל יומא משכח אסתירא.

כתב הבן יהודע, אנא להאי מלתא חלא בר חמרא,
אף על גב דלשון זה לא נקטי ליה אלא על ענייני שמים
ואזהרות השייכים לדברי תודה ומצותיה, נראה דגם זה
חשיב בכלל עבודת שמים, כי מי שהוא חס על ממונו
לשמרו שלא יתאבד הרי זה מכבד את השי"ת שנתן לו
שפע זה. ועוד נראה דסייר נכסי בכל יומא מסיר מכשול
מן פועליו ואריסיו שלא יגנבו ממנו, כיון דרואים איתו
משגיח ומפקח על ממונו הם יראים לגזול ולגנוב פן
ירגיש בהם:

אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיין מים
ראשונים, מצוה, ואחרונים, חובה וכו' גופא מים
ראשונים ואחרונים, חובה, אמצעיים, רשות, ראשונים,
נוטלין בין בכלי בין על גבי קרקע, אחרונים, אין נוטלין
אלא בכלי, ואמרי לה אין נוטלין על גבי קרקע, מאי
בינייהו איכא בינייהו, קינסא, מים ראשונים, נוטלין בין
בחמין בין בצונן, אחרונים, אין נוטלין אלא בצונן, מפני
שחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא.

והנה דיני מים ראשונים יתבארו בהמשך הסוגיא,
דשם מובאים דיניהם במפורט, וכאן נביא את דיני מים
אמצעיים ואחרונים.

דיני מים אמצעיים

[אורח חיים סימן קע"ג] כתב השו"ע, מים אמצעיים רשות,
וה"מ בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה.
עכ"ל. וביאר בערוך השלחן את דבריו, דבסוף פ"ח
דברכות סמכו רבנן אקראי מים ראשונים ומים אחרונים,
ולא הוזכר כלל מים אמצעיים, אך בסוגיא אמרינן מים
אמצעיים רשות, אמר רב נחמן לא שנו אלא בין תבשיל
לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה, ופירש"ב"ם דבין
תבשיל לתבשיל זהו כששניהם של בשר או שניהם של
גבינה, והרחיצה הוא לנקיות בעלמא, אבל בין תבשיל
של בשר לגבינה שלפניו חובה שלא יתדבק הגבינה שבידיו
לתבשיל של בשר. ור"ת פירש דבין תבשיל לתבשיל היינו
ג"כ בין תבשיל של בשר לתבשיל של גבינה ולא חששו
חכמים בזה, אבל בין תבשיל של בשר לגבינה עצמה
חובה. ומה שלא תקנו ברכה לזה י"ל דזהו כהכשר אוכל
כמו ניקור ומליחה [תוד"ה מים] ולא שייך ברכה על זה.

וכתב השו"ע [סעיף ג'], כל הדברים הנוהגים באחרונים
נוהגים באמצעיים בין להקל בין להחמיר חוץ מהיסח
הדעת שפוסל באמצעיים מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו
צריכין שימור וחוש מניגוב הידים שאמצעיים צריכים
ניגוב כראשונים. עכ"ל. והרמ"א הוסיף שיש שאמרו
שאמצעיים צריכים דווקא מים משא"כ במים אחרונים.
עכ"ל. מפני ששאר משקין אינן מנקין השומן והמאכל.

ואנן קיי"ל לעיקר כדיעה ראשונה שהיא דעת רש"י
ותוספות ורוב הפוסקים, ורק לחומרא קיי"ל כהרמב"ם
לענין אם לעס לתינוק שצריך ג"כ להמתין שש שעות
מפני הבשר שבין השינים. והשו"ע כתב [סעיף א']. אכל
בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל גבינה אחריו עד
שישה שעות, ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש
בשר בין השינים צריך להסירו, והלועס לתינוק צריך
להמתין. עכ"ל. וכתב ערוך השלחן שהמתנת שש שעות
הוא מסוף הסעודה של בשר עד תחלת הסעודה של חלב
ואף אם בעת התחלת הסעודה לא יאכל חלב או שבסוף
סעודת הבשר לא אכל בשר מפני שבגמרא הקפידו
מסעודה לסעודה, וצ"ע אם נהגו כן.

ואחר שש שעות כשמוצא בשר שבין השינים ינקרן
וא"צ להמתין כלל מזמן הניקור ומ"מ ודאי דצריך קינוח
והדחה והיינו לקנח פיו ע"י מעט פת שיאכל ולהדיחו
במים דאיך יאכל חלב אחרי פה שיש בו בשר ואך רגע
שהסירו ולא גרע מבשר שאחר חלב דצריך קינוח והדחה.

והנה המתנת שש שעות אינה מבוארת להדיא בגמרא,
דבגמרא הנ"ל לא קאמר רק שצריך להמתין מסעודה
לסעודה, והרמב"ם והרשב"א והרא"ש והטור מפרשים
דמסעודה לסעודה הוי שש שעות, אבל התוספות
והמרדכי בשם ראב"ה והגהות אשר"י מפרשים כפשוטו,
מסעודה אחת לסעודה אחרת, ואם סילק השלחן ובירך
ברכת המזון מותר לאכול חלב, ויש שכתבו דהמתנת
שעה צריך והיא אחד מכ"ד במעת לעת, אבל בלא ברכת
המזון לא מהני אפילו אם ימשך כמה.

וזהו שכתב הרמ"א וז"ל, וי"א דא"צ להמתין שש
שעות, רק מיד אם סלק ובירך ברכת המזון מותר ע"י
קינוח והדחה, והמנהג הפשוט במדינות אלו להמתין
אחר אכילת הבשר שעה אחת ואוכלין אח"כ גבינה.
מיהו צריכים לברך ג"כ ברכת המזון אחר הבשר דאז
הוי כסעודה אחרת דמותר לאכול לדברי המקילין, אבל
בלא ברכת המזון לא מהני המתנת שעה ואף לא שש
שעות, ואין חילוק אם המתין השעה קודם ברכת המזון
או אח"כ, ואם מצא בשר בין שיניו אחר השעה צריך
לנקרו ולהסירו. וי"א דאין לברך ברכת המזון על מנת
לאכול גבינה אבל אין נזהרין בזה, ויש מדקדקים להמתין
שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה וכן נכון לעשות.
עכ"ל. וכן המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל להמתין
שש שעות, אמנם נראה דאדם שאינו בריא שצוהו
הרופאים לשתות חלב יכול לסמוך על דיעה זו בהמתנת
שעה ובהדחת פיו אף שאין בו סכנה, וכן נער או נערה
כחושים ורפואתם לשתות חלב די להם בהמתנת שעה
[ערוך השלחן].

אמר שמואל אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא
דאילו אבא הוה סייר נכסיה תרי זמני ביומא ואנא לא

וצ"ע מה שייך היסח הדעת לאמצעיים שהן הפסק בין חלב לבשר.

דיני מים אחרונים

[אורח חיים סימן קפ"א] מים אחרונים סמכו רבנן אקרא [ברכות נ"ג ע"ב] והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים, והחמירו במים אחרונים יותר מבראשונים, דבמחנה פטרו ממים ראשונים ולא ממים אחרונים, כדאיתא ספ"ק דעירובין [י"ז ע"ב]. ואמרינן בסוגיין מים ראשונים מצוה מים אחרונים חובה, מפני שיש מלח סדומית שמסמא את העינים ויש סכנה אם לא יטול ידיו ולכן מפני שהוא סכנה לא תקנו ברכה [רמב"ם].

ועפ"ז כתבו התוספות והביאם הטור דעכשיו לא נהגו במים אחרונים מפני שאין מלח סדומית מצוי בינינו, וכבר הקשו הרא"ש ותלמידי רבינו יונה דאיך אפשר לומר כן, דא"כ מה שייך קדושה בזה דדרשינן מוהייתם קדושים, אלא וודאי דטעם הסכנה הוא טעם נוסף על קדושת המצוה, והקדושה היא להעביר הזוהמא מהידים שהן מזוהמות מהאכילה וידים מזוהמות פסולות לברכה, ובשם הגאון כתבו דהמברך שצריך להזכיר את השם הוה נטילתו מצוה משום קדושה ולהמסובים הוא רק משום סכנה, ע"ש, וגם אדונינו הגר"א [סק"ב] השיג על התוספות וכתב שזה שאמרו מפני מה אמרו מים אחרונים חובה כלומר מוסף על המצוה, ופסק כן לדינא.

ולפי זה קשה למה אין מברכין כמו על מים ראשונים, ודעת הראב"ד באמת כן הוא שצריכים ברכה, וכתב זה בשם שמושי הגאונים שצריך לברך על רחיצת ידים, וע"ש שמחלק בין כשאכל דבר שיש בו זוהמא כמו בשר ודגים וכל דברים לחים דאז טעון ברכה, ובין כשאכל דברים יבשים שאין בזה זוהמא וא"צ ברכה, ע"ש. אבל כל הפוסקים כתבו סתם דמים אחרונים א"צ ברכה, ונאמרו בזה כמה טעמים, ואכמ"ל.

וכתב ערוך השלחן אפילו לשיטת התוספות דליכא חיוב בזמן הזה אין ספק שכתבו כן כדי ללמד זכות על מה שלא נהגו בימיהם, אבל גם רבותינו התוספות מודים דצריך גם בזמן הזה, דמי יימר שמלח סדומית אינו מצוי גם עתה, וכתב עוד דנראה דמלח ממי הים יש בהם חשש מלח סדומית, וזה שכתבו דעכשיו ליכא מלח סדומית מפני שבמדינתם היו אוכלים ממלח שחוצבים בהרים וגם עתה שם כן הוא, אבל במדינות שאוכלים ממלח המים יש בזה חשש מלח סדומית.

ובאמת בזה נחמנו פנינחם [דף רמ"ז ע"א] הזהיר על זה וכל המקובלים הזהירו על זה [מג"א סק"י], ובשו"ת מן השמים מבואר שכל המקיל במים אחרונים מקילים לו מזונותיו מן השמים, ולכן יש לזהר בזה מאד וכך נוהגים כל יראי ה', ויש לכל בעה"ב להזהיר לבני ביתו שיזהרו בזה.

אם אין לו מים לראשונים ולאחרונים ראשונים עדיפי כיון דבאחרונים יש מקילים כמו שנתבאר, ומ"מ בשבת בסעודה שנייה שאם יטול מים אחרונים לא יהיה לו מים ראשונים לסעודה שלישית מבטל הסעודה השלישית ונוטל ידיו עתה לאחרונים כיון שכבר נתחייב בה [מג"א בשם ב"י].

מבואר בסוגיין דמים אחרונים אין נוטלין על גבי קרקע מפני שרוח רעה שורה עליהם, אלא בכלי, ומ"מ אין לטבול ידיו בתוך הכלי רק לשפוך מהכלי על הידים כמו בראשונים, ורק במים אמצעיים בין חלב לבשר או בין דגים לבשר מותר לטבול ידיו בתוך הכלי למי שנוהג בה, ולא בראשונים ואחרונים. ואם אין לו כלי ישפוך על הרצפה, דרק על קרקע שורה רוח רעה ולא על רצפה, ואם אין רצפה בביתו נוטל על עצים דקים וכיוצא בהן שיחיה איזה הפסק בין המים לקרקע, ואם גם זה אין להשיג יטול על הקרקע במקום שאין דרך בני אדם להלוך שם, ויכול ליטלם תחת השלחן שאינו מקום הילוך [מג"א]. ואין נוטלין בחמין שהיד נכזה בהן מפני שמפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא, והעיקר ליטול בצונן [מג"א סק"ג בשם רש"י], וא"צ ליטול אלא עד פרק שני של אצבעות דעד שם מגיע הלכלוך של המאכל, וצריך שישפיל ראשי אצבעותיו למטה כדי שתרד הזוהמא, ונוטלים מים אחרונים בכל מיני משקין וכן במים הפסולים לראשונים כגון שנעשה בהם מלאכה ואינם נקיים [שם סק"ז], ואין צריכין ניגוב, והרמב"ם כתב דצריך ניגוב, וכתבו דרק המברך צריך ניגוב שמנגב ואח"כ מברך אבל כל המסובין אין צריך ניגוב [מג"א סק"ז בשם היש"ש].

ורק כמציין מן החרכים נביא מקצת דברי רבינו האר"י [שער המצות פרשת עקב], בענין זה, ענין מים אחרונים, דע כי ס"א עומד על השלחן כנוצר בזוהר פרשת תרומה דף קנ"ד, ויכול אז לשלוט עליו יותר משאר זמנים, ובפרט בהיות האדם יחידי ואין שם ג' אנשים כדי לברך ברכת זימון כי ע"י ברכת זימון מסלק ס"א משם כנוצר פרשת בלק בעובדא דההוא ינוקא, וצריך לזהר מאוד בכונות מים אחרונים כדי שלא יקטרג עליו, אבל ע"י זו המתנה שנותן לו כנודע מסתלק הס"א והולך לו, כי בתחלה היה אורח ואח"כ אם לא יכוין בברכת המזון היטב יעשה בעל הבית ויקטרג עליו, ובפרט בהיותו יחידי בלי זימון כנוצר.

והנה אין להפסיק כלל בין מים אחרונים לברכת המזון, ופעם א' הייתי לפני מורי ז"ל ובא לפני אדם אחד ואמר לו כי זה לי שני ימים שאירע לו כאב חזק בכתפו, ונסתכל בו מורי ז"ל וא"ל כי בא לו כאב זה מפני שהפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון בקריאת פרק משניות ועבר על מ"ש רז"ל [ברכות דף מ"ב ע"א] תכף לנטילה ברכה דהיינו נטילת מים אחרונים ולכן תכף נהפך לכת"ף והרגיש בו כאב ולכן צריך לזהר שלא להפסיק בין מים אחרונים

לברכת המזון כלל אפילו בד"ת, ואם הוא רוצה לעסוק בד"ת כמ"ש רז"ל יעסוק בתורה קודם שיטול מים אחרונים, ע"ש עוד.

דף ק"ה ע"ב

משום דקשה לרוח צרדא.

כתב הבן יהוידע, פירוש נזק בחולי עקימת האצבעות שתהיה אצבעו של זה הלוקח מעוקמת, ולכך נקרא צרדא, כמ"ש בגמרא [יומא י"ט ע"ב] באצבע צרדא צרא דדא, והיינו אם תתעקם האצבע שהיא צרה של חברותיה מפני שאינה שוה עמהם בהשוואה אחת. ונ"ל דנפקא מינה בין הני תרי טעמי, דאי משום דבר קלקלה שלא יכעס השותה החפץ באותו דבר ויחנק בשתייתו מתוך כעס, זה לא שייך בהיכא שהנוטל הוא בעל הסעודה והשותה הוא בנו או עבדו ומשרתו הסמוך על שלחנו.

או יובן בס"ד הנפקא מינה הוא, דזה לא שייך בהיכא דאותו דבר שנוטל זה הוא אסור על זה השותה הן משום בשר בחלב הן משום נזירות, כגון שהיה לפניו יין והוא נדר בנזירות שהיין אסור לו ואינו צריך לו, ולטעמא דרוח צרדא אין הפרש ובכל גוונא צריך לזהר. אי נמי כגון שנוטל חפץ שאינו מאכל, דאם משום קלקלה צריך לזהר כיון דחוששין שמא יכעס מאי שנא מאכל מאי שנא כלי, ולטעם רוח צרדא זה אינו אלא במאכל ומידי דצריך לסעודה ולא בחפץ אחר. ודע כי ענין זה של רוח צרדא הוא כמו ענין הזוגות שברבוי הימים נתמעט הסטרא אחרא ונתבטל אותו מזיק השולט על זה. ע"כ. דהיינו דלכן לא מצינו שנוזהרים בזה בזמן הזה.

שמעיה דקאמר ווי ווי דאפקיה ההוא גברא מביתיה.

כתב הבן יהוידע, י"ל למה אמר תרי זמני ווי, ועוד דאמר אפקיה מביתיה והלא לא היה אוכל זה בביתו אלא ברשות הרבים, ואם נפרש מביתיה על שרא דעניותא כמ"ש רש"י עדיין לא נעשה אותו מקום ביתו ומקום מנוחתו שלא שלט עדיין בזה האדם ולא מצא לו מקום מנוחה. ונ"ל דאם היה מעני לזה האדם נמצא היה עושה עניות כפולה אחת לבעל הבית ואחת לבני ביתו, שאם יעני בעל הבית יענו גם בני ביתו, וכיון שנפל עתה בידו ואפילו הכי נמלט ממנו לא נשאר לו תקוה עוד שיוכל לו, ואז בעל כרחו יעזבהו ולא ירדוף אחדיו, ונמצא בטלה תקותו מעניות בעל הבית ומעניות בני ביתו, ולכן אמר תרי זמני ווי, ולכן אמר דאפקיה מביתיה דלא מבעיא שלא שלט עליו אלא אפקיה משליטה שחשב לשלוט על בני ביתו ולא נשאר לו עוד תקוה לשלוט לא עליו ולא על בני ביתו ובעל כרחו צריך לעזוב את שניהם.

אמרה מאי אעביד לכו דלא מקנח לכו.

הקשה הבן יהוידע, דמכאן משמע דהנזהר בשלשה דברים אלו אין שולטים בו כשפים, ואיך אמר בגמרא דקדושין [ט"ז ע"ב] דרבי חנינא בר פפי תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר מלתא ומלי נפשיה שיחנא וכיבא, עבדא היא מלתא ואתסי, נמצא עשתה בו פועל ע"י כשפים שלה, ובודאי הוא היה נזהר בשלשה דברים הנזכרים. ונ"ל הא דאין שולטים היינו לרעה, אבל לטובה שולטים, והיא עשתה לו רפואה בכשפים ולא להרע לו, ומה שהוא אמר מלתא ומלי נפשיה שיחנא וכיבא הוא עצמו שאני שיוכל לעשות פועל בעצמו אע"פ שהוא לרעה. ועוד נ"ל דהתם לא עשה שיחנא וכיבא ממש אלא באחיזת עינים עשה כן, שנראה כאילו גופו מלא שחין כדי שתמאס אותו ואין שם פועל כלל, והיא עשתה דבר לבטל אחיזת עינים ההיא, וזה אינו תלוי בשלשה דברים אלו, וזו הרשעה רצתה לקשור אותם בספינה בכשפים שלא תוכל לזוז ממקומה, ולכן כיון דהיו נזהרים בשלשה דברים אלו לא יכלה להם.

אמנם קשה דאיתא בגמרא דסנהדרין [ס"ז ע"ב] אמר רבי יוחנן, למה נקרא שמם כשפים שמכחישין פמלייא של מעלה, שהם פועלים באדם הפך הנגזר עליו מן השמים וגזרת מלך היא זו, ואם הקב"ה גזר שיעשו פועל לבטל גם הנגזר מן השמים איך יהיו נדחין ובטל כוחם בעבור שלשה דברים אלו. ונ"ל דהא דאמר כאן הנזהר בשלשה דברים אלו אין שולטים בו כשפים, היינו בכשפים העושים לו מרחוק שאין נוגעים בגופו או בחפץ הניטל ממנו, אבל אם הכשפים נוגעים בגופו או בכליו או בכל דבר הניטל ממנו לא מהניא ליה שלשה דברים אלו, ועל כשפים אלו קאמר התם מכחישים פמליא של מעלה, וכאן זו הרשעה רצתה לעשות כשפים מרחוק ולא נגעה בהם ולא בכלים שלהם, לכך הועילו להם שלשה דברים הנזכרים.

ובזה החילוק יתורץ קושיא אחרת דקשה מעובדא דרבי חנינא דמייתי התם בההיא אתתא דהוות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דדבי חנינא, אמר לה אי מסתייעת זיל עביד, אין עוד מלבדו כתיב, ומקשי בגמרא איני והא אמר רבי יוחנן למה נקרא שמם כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, ומשני שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה, וקשה הוה ליה למימר שאני רבי חנינא דהוה נזהר בשלשה דברים אלו ולהכי לא ישלטו בו כשפים, ובזה החילוק שכתבתי ניחא דלא מהני שלשה דברים אלו אלא לכשפים הנעשים מרחוק ולא נגעי בגוף האדם ולא בכליו, והתם כיון דרגליו נוגעות בקרקע ולוקחת עפר מתחת רגליו שהוא נוגע בו ועושה עליו הכשוף בעת שהוא נוגע בו הרי זה כאילו עושה הכשוף בגופו או בכליו שהיו נוגעים בו, שבזה לא יועילו שלשה דברים הנזכרים להצילו.

דף ק"ו ע"א

איתמר חמי האור חזקיה אמר אין נוטלים מהן לידים ורבי יוחנן אמר נוטלין מהם לידים אמר רבי יוחנן שאלתי את רבן גמליאל בנו של רבי ואוכל טהרות ואמר לי כל גדולי גליל עושין כן חמי טבריא חזקיה אמר אין נוטלין מהם לידים אבל מטבילין בהם הידים ורבי יוחנן אמר כל גופו טובל בהן וכו', כי פליגי דפסקינהו בבת בירתא מר סבר גזרינן בת בירתא אטו מנא ומר סבר לא גזרינן.

חמי האור נוטלין מהם לידים, ואף על גב דלמים אחרונים לא חזי, וזהו מטעם דאחר האכילה הידים מלאים וזהמא והחמין מפעפעין אותן, אבל למים ראשונים מותר ואפילו היד סולדת בהן. ויש אוסרין ביד סולדת, ובסוגיין יש שני לשונות בזה. וכל זה בחמי האור אבל בחמי טבריה אין נוטלין בהם הידים והטעם מפני שהם מרים ואין ראויין לשתיית הכלב, לפיכך חמי טבריה יכול להטביל בהם את הידים כשיש בהם ארבעים סאה דלטבילת גופו אינם פסולים וכ"ש דחזי לטבילת ידים, אבל ליטול מהם בכלי לא מפני שאין ראויין לשתייה. ורש"י בסוגיין פירש הטעם דכי תקון רבנן לאו בחמין תקון, והני גריעי מחמי האור שלא היתה להן שעת הכושר. עכ"ל. ולפ"ז אפילו הם מים מתוקים אסור ליטול מהם לנטילת ידים, מיהו הרמב"ם והרשב"א וכל הפוסקים כתבו הטעם משום שאין ראויים לשתייה. וזה שכתבנו דצריך ארבעים סאה לטבילת הידים וזהו כשאין המעיין במקומו, דבמקומו א"צ ארבעים סאה דמעיין מטהר בכל שהוא, וזה שצריך ארבעים סאה היינו אם המשיך אותן בארץ דרך חריץ חוץ למקומן והחריץ הוא בקרקע והפסיקן מהמעיין הנובע, דאז צריך ארבעים סאה, ואפילו אם חריץ זה מחובר למעיין הנובע חס שמחוברין מים במים מ"מ ס"ל לרש"י והרשב"א דאין מטבילין בהם את הידים כשאין בהם ארבעים סאה, משום דגזרינן שמא יקחם בכלי, ורבינו יונה חולק עליהם וס"ל דא"צ ארבעים סאה כיון שהוא מעיין. אמנם כשיש בחריץ ארבעים סאה גם לרש"י ורשב"א מטבילין [ב"י].

ולכן מים מלוחים או סרוחים או מרים שאין הכלב יכול לשתות מהן פסולים לנטילת ידים אף על פי שכשרים למי מקוה לטבילה, ומים עכורים ע"י טיט שנתערב בהם אם הכלב יכול לשתות מהם כשרים בין לנטילת ידים בין למקוה, ואם אינו יכול לשתות מהם פסולים לשתיהם אף למקוה.

אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה ועוד משום מצוה מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים רבא אמר מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך דכתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים אמר ר"א בן ערך מכאן סמכו חכמים לנטילת ידים מן התורה.

חכמים תקנו ליטול הידים במים כשרוצה לאכול לחם, וגזרו על אכילה דחולין משום סרך תרומה, דאם לא ירגילו ליטול ידים בחולין אתו למיסרך גם בתרומה לבלי ליטול ידים, ולא החמירו בנגיעה דחולין דדיינו אם נרגיל עצמינו באכילה דחולין, ואף על גב דאין לנו תרומה בזמן הזה מ"מ מהרה יבנה בהמ"ק ויהיה לנו תרומה ונדע ליזהר בה [לבוש].

ובאמת דלאו מטעם זה בלבד גזרו אלא דדרשינן זה מקרא [ויקרא כ. ז.] דוהתקדשתם אלו מים ראשונים [ברכות ספ"ח], ועוד יש לנטילת ידים סמך מן התורה מקרא דוידיו לא שטף במים כדאיתא בסוגיין,

אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא לא אמרו נטילת ידים לפירות אלא משום נקיות סבור מינה חובה הוא דליכא הא מצוה איכא אמר להו רבא לא חובה ולא מצוה אלא רשות ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן הנוטל ידיו לפירות אינו אלא מגסי הרוח.

הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח, דמראה שמחמיר יותר מדברי חכמים והחכמים לא גזרו על פירות רק על פת. מפני שתרומת פירות דרבנן, ואף אם הוי דאורייתא כדעת הרמב"ם [פ"א מתרומות], מ"מ הם אכילת עראי ולא גזרו רק על אכילת קבע, ודווקא כשנוטלן מתורת חיוב, אבל אם נוטלן משום נקיות בעלמא, ובפרט כשידע שאין ידיו נקיות שפיר דמי. ואם הפירות רטובים, הרי זה דבר שטיבולו במשקה, וצריך ליטול בלא ברכה, ואין זה מקומו.

דף ק"ו ע"ב

אמר רב נוטל אדם את שתי ידיו שחרית ומתנה עליהן כל היום כולו.

[אורח חיים סימן קס"ד] אמרינן בסוגיין, נוטל אדם את שתי ידיו שחרית ומתנה עליהן כל היום כולו שיהא יכול לאכול בלי נטילת ידים ובלבד שיזהר מלטנפס ומלטמאם [רש"י], ודווקא כשהתנה במפורש שנטילה זו תעלה לו לאכילתו לכל היום אבל לא התנה לא מהני אף אם שמר ידיו, וכתב ערוך השלחן דהטעם נראה דלא מיבעיא אם צריך כוונה לנטילת ידים, אלא אפילו למה דקיי"ל לרוב הפוסקים דא"צ כוונה, מ"מ בלא תנאי הוה כאוכל בלי נטילת ידים, דהא רבנן תקנו נטילת ידים לאכילה אף כשידע שידיו טהורות, וא"כ איך יאכל בלא נטילה מפני שידיו טהורות, אבל כשהתנה שפיר הוי נטילת ידים לסעודה, והיינו שבשחרית היתה כוונתו לסעודה, ואף על גב דבסתם נטילת ידים צריך שתהא הנטילה סמוך לסעודה, מ"מ בזה הקילו רבנן דמיהו עכ"פ יש נטילת ידים לסעודה, אבל בלא כוונה לאו כלום הוא. ויש להסתפק אם צריך להתנות דווקא בפיו או גם בשמחשב בלבו התנאי ג"כ די, והב"ח מסתפק בזה ודעת האליה רבה דדי במחשבה,

אמנם הביא הערוך השלחן שהביאו בשם שבולי לקט ובשם תניא דצריך שיאמר בנטיילה זו אהיה מותר לאכול כל היום, וכן מסתבר, דאל"כ אין זה היכר כלל שנטל ידיו לסעודה. ודע דמלשון הגמרא שאמרה כל היום כולו לא מהני התנאי רק עד הלילה, והגם שי"ל דהכוונה עד זמן שינה דאיזה חילוק יש בזה בין יום ללילה, מ"מ כיון דקולא גדולה היא דיינו על כל היום ולא יותר. וכשעושה התנאי יזהר שלא יסיח דעתו מהם ולא יטנפם.

בסוגיין יש שני לשונות, דללשון אחד דאפילו שלא בשעת הדחק יכול להתנות, וללשון אחד דווקא בשעת הדחק, והטור הביא פלוגתא בזה, ע"ש, ובשו"ע הכריע דאפילו שלא בשעת הדחק, אבל באמת הרבה ראשונים פסקו כן, וכן כתבו ה[יש"ש והמג"א וא"ר, דרק בשעת הדחק מהני כגון שנוסע בדרך ואינו בקל להשיג מים וכיוצא בזה, וכתב ערוך השלחן דבאמת לא שמענו בימינו מי שיעשה כן, ומ"מ בשעת הדחק כגון שנוסע עם גוים וקשה עליו למצוא מים יכול לעשות כן.

ואפילו כשהתנה, אם אח"כ בעת האכילה נזדמנו לו מים לא יסמוך על התנאי ויטול ידיו ולא יברך. וכתב המגן אברהם דכ"ש בנוטל ידיו לאכילה ומתנה שיועיל לאכילות דכל היום דמהני [פסק"י], ואפילו תנאי אפשר דא"צ אם שמר ידיו [שם] דלא כמי שרוצה לומר דמאכילה לאכילה לא מהני. מיהו זה וודאי נראה דצריך נטילה לאיזה דבר, אבל אם א"צ כלל לנטילה עתה ויטול רק לאכילה שלאחר זמן לא מהני, ולכן כשנוטל ידיו שחרית יכול להתנות ולא אחר כך [טור].

דף ק"ז ע"א

אמר רב פפא האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים דלא אתו מכח גברא ואי מיקרב לגבי דולא דקאתו מכח גברא נוטלין ממנו לידים ואי בזיע דולא בכונס משקה מילף לייפי ומטביל בה את הידים ואמר רבא כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים.

[אורח חיים סימן קנ"ט] אין נוטלין לידים אלא בכלי שלם, אמר רבא כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים, ואם נאמר שטעמו משום שבטל מתורת כלי, אם כן הוא דוקא בכלי חרס המיוחד למשקין, אבל אם מיוחדת לאוכלין שיעור הנקב כמוציא זית, וכן אם היא כלי עץ שיעורו כמוציא רמון, ואם הוא כלי מתכות יש שיעורים אחרים, אבל הסמ"ג בהלכות נטילת ידים כתב, אמר רבא כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו הידים שאין שם כלי עליו, וכתב מורי שהיה נוהג ר"י כן אפילו בכלי שטף אף על פי ששיעור זה לא הוזכר אלא בכלי חרס. עכ"ל. וכ"כ התוספות בנדה.

אמנם הרא"ש והטור יש להם דרך אחרת בזה דהרא"ש בסוגיין כתב, כלי שניקב ומחזיק רביעית למטה מן הנקב

מותר ליטול דרך הנקב, אבל לא דרך פיו דלמעלה מן הנקב לא חשיב כלי. עכ"ל. וז"ל הטור, אם ניקב בכונס משקה וכו' בטל מתורת כלי ואין נוטלין ממנו לידים ואפילו אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, וה"מ שנוטל דרך פיו למעלה, דמה שממנו מן הנקב ולמעלה אינו חשוב ככלי ונמצא שאין המים באים על ידו מהכלי, אבל אם נוטל דרך הנקב שרי כיון שמחזיק רביעית ממנו ולמטה. עכ"ל. ודעתם דלאו בדיני טומאה וטהרה תליא מילתא, אלא דהכי פסיקא לרבא דכל כלי שניקב בכונס משקה לא חשיבא כלי לעניין נט"י כיון דהמים יוצאים בשפע דרך הנקב כשהוא בכונס משקה שהוא הרבה יותר ממוציא משקה, ולכן בנוטל דרך הנקב שפיר דמי כיון שיש רביעית מהנקב ולמטה דל החלק העליון מכאן, וממילא מוכח מדבריהם דבניקב בפחות מככונס משקה מותר ליטול גם דרך פיו מפני שהיא נחשבת כלי עדיין מפני שהמים אין יורדין בהם בשפע.

ונמצא שדעת הרמב"ם והסמ"ק והרשב"א דכלי לא נפסל בנקב אא"כ נטהרה מטומאתה בנקב כזה, ושיעור דכונס משקה אינו אלא בכלי חרס המיוחד למשקים, אבל כשאינו מיוחד למשקים אלא לאוכלים וכן כלי עץ וכלי מתכות וכלי עצם וכלי זכוכית המיוחדים לאוכלים אין הנקב פוסל רק אם הוא גדול כזית וכן כלי גללים המיוחדים למשקין דינם ככונס משקה וכשמיוחדים לאוכלים דינם ככזית, ואף על גב דלא מקבלי טומאה, מ"מ לעניין נט"י אין לשנותם משארי כלים, ונגד זה מחמירים כשיש נקב המטהר פסול כל הכלי אפילו החלק שמן הנקב ולמטה.

ודעת הרא"ש והטור וספר התרומה ממש להיפך, דאין תלוי בטומאה וטהרה אלא בכל כלי פוסל נקב בכונס משקה, ונגד זה מקילים דהחלק התחתון כשיש בו רביעית ויכול ליטול מן הנקב תמיד כשר אף אם נטהר הכלי מטומאתו, והסמ"ג תופס חומרות שניהם דבכל כלי פוסל נקב בכונס משקה וזהו גם דעת התוספות בנדה, ועוד החמיר הסמ"ג כדעת הרמב"ם דבכונס משקה גם חלק התחתון פסול, והחמיר יותר מהרמב"ם, דלהרמב"ם והסמ"ק והרשב"א אין זה רק בכלי חרס המיוחד למשקין ולהסמ"ג בכל הכלים הדין כן, ורק בנקב של מוציא משקה התיר החלק התחתון, אבל לכל הראשונים בנקב שהוא פחות מככונס משקה כשר לגמרי גם החלק העליון.

וכיון שצריך שיבואו המים מכח אדם לפיכך אדם שדולה מים מן היאור או מבאר שהוא מעיין ושופך המים לתוך הצנור שלפניו ומן הצנור נמשכים המים להשקות שדות אינו מותר ליתן ידיו לתוך הצנור קודם ביאת המים ובביאת המים נשפכו על ידיו, מפני שכבר פסק כח האדם השופך ונמצא שמים אלו אינם באים מכח אדם, וזהו דווקא כשנותן ידיו בצנור רחוק ממקום השפיכה לצנור, אבל אם שם ידיו קרוב למקום השפיכה, אף על

דף ק"ז ע"ב

א"ל לא מסתייה דלא גמיר ממחא נמי מחי.

כתב הבן יהודע, י"ל אמאי לא אמר כן קודם ששאלו אמאי לא משית. ונ"ל דרצה לבדקו תחלה אם ידע הדין דאין צריך נטילה, או לא ידע וזלזל בנטילת ידים, דאי הוה הכי ראוי להכאה דאף על גב דעל פי הדין אינו חייב ליטול עם כל זה הוא לא ידע הדין וזלזל בנטילת ידים לפי ידיעתו, ולכן לא אמר לא מסתייה וכו' להתרעם על ההכאה שהכהו אלא אחר דנתברר אצלו דלא היה שמואל מזלזל בנטילת ידים אלא ידע הדין דאין צריך נטילה ולהכי לא נטל.

והלכתא אוכל מחמת מאכיל צריך נטילת ידים מאכיל אינו צריך נטילת ידים.

המאכיל לאחרים אף שהוא נוגע בהפת מ"מ א"צ נטילת ידים, ולהיפך האוכל אף שהמאכילו נותן הפת לתוך פיו מ"מ צריך נטילת ידים ובברכה, וכן האוכל ע"י מזלג. ואסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום ולפני עור לא תתן מכשול, ואפילו הפת הוא שלו מ"מ לא יסייע לו לקרבו אליו.

פי שאינו שם אותם תחת השפיכה ממש עלתה לו נטילה דכל זמן שהם קרובים למקום השפיכה עדיין מכחו הם באים. וזהו כשהמים באים על ידיו, אבל אם הטביל ידיו לתוך הצנור בכל עניין לא עלתה לו נטילה מפני שהם שאובים והכלי מחובר לקרקע ובמחובר לא מהני כלי.

איבעיא להו מהו לאכול במפה מי חיישינן דלמא נגע או לא.

אמרינן בסוגיין התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות, ופירש רש"י דלאוכלי תרומה התירו לכרוך ידיו במפה ולאכול פת בלא נטילת ידים משום דאוכלי תרומה זריזין הן ויזהרו שלא יגעו בידיהם בפת, אבל אוכלי טהרות, כלומר האוכלין חולין בטהרה לא התירו זה, ע"ש. וכן הוא דעת הרמב"ם שפסק כן [פ"ה ה"ט מאבות הטומאות], וס"ל דדווקא לשומרי טהרות לא הקילו בזה אבל לסתם חולין מותר ולכן פסק [פ"ז ה"ח מברכות] שיכול לבסות ידיו במפה ולאכול פת.

אבל כל הראשונים חולקים עליו וס"ל דבחולין לא התירו זה כלל אא"כ הוא בדרך ואין להשיג מים בדרך הלוכו ד' מילין ולאחריו מיל, דאז התירו לו זה ולא באופן אחר, וכך פסקו הטור והש"ע.